

Адже Литва, щова відмотам, де він ісь двозначозу сказали проголосування приюю Радою /країни".

державного стати. В цих аємно занеї державної емир'я". Під аточисленні ання нового или суттєві полягали на жали збереєдерациї. Ці послідовно слід за нею Ради СРСР

д новим Со- завершена. і про статус твії, Литви, підписувати проти Сою- голова Вер- незважаючи 1 р. був від-

в СРСР до- ажились на еї мети, од- наступні за заявили про і республіки, дним співто- Радянським

агонізуючого нкову спробу Однак його ського рефе- селення рес- ь. Логічним су стало рі- лорусії, при- ння створено- ри місяці на геополітичне Держав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Известия ЦК КПСС. - 1989. - №7. - С. 130-131; № 10. - С. 129.
2. Там же. - №10. - С. 162-165.
3. Правда. - 1988. - 1 іюля.
4. Советская Эстония. - 1990. - 28 февраля.
5. Правда. - 1989. - 1, 7, 9 июня.
6. Материалы Пленума Центрального Комитета КПСС, 19-20 сентября 1989 г. - М., 1989. - С. 225-226.
7. Ельцин - Хасбулатов: единство, компромисс, борьба. - М., 1994. - С. 83.
8. Российская газета. - 1991. - 23 апреля.

SUMMARU

The problem of federative agreement in USSR on the edge of 80-90-s

V.Surnin

Gorbachevs "Perestroika" did not foresee a radical renovation of the federative relations. It is just, that, as it is shown in the article, has become one of the causes of the Soviet Union disintegration.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА В СРСР НА ПОДІЇ В ЧССР 1968 РОКУ

Король І.

Понад 20 років після придушення "празької весни" засоби масової інформації колишнього СРСР, країн соціалістичної співдружності грубо фальсифікували реакцію прогресивної громадськості світу, в тому числі й радянських людей, на ганебну, розбійницьку акцію 5-ти країн - учасниць ОВД, котрі за ініціативою керівництва Радянського Союзу, 21 серпня 1968 р. грубо порушили суверенітет "братньої" Чехословаччини, окупували територію країни.

Комуністичні рупори брехливої ідеології всіляко вихваляли "інтернаціональну допомогу" чехословацькому народу в "боротьбі" за збереження завоювань соціалізму, в придушенні "чехословацької контрреволюції", яка нібито із допомогою імперіалістичних держав прагнула реставрувати в країні капіталізм, щоб на думку лідерів Кремля значно послабити позиції соціалізму в Центральній Європі.

Преса, радіо, телебачення країн соціалізму і, в першу чергу радянська, з року в рік обов'язувала громадськість світу про одностайну підтримку радянських людей брежнєвського курсу щодо подій в Чехословаччині 1968 року. Нововиявлені архівні документи свідчать про інше.

Із "Хроніки поточних подій" (випуск третій, 1968 рік) дізнаємося, що 29 липня 1968 р. в посольство Чехословаччини в Москві було передано лист п'яти радянських комуністів, в якому схвалювався новий курс керівництва КПЧ і засуджувався радянський тиск на ЧССР [1]. Лист підписали П.Григоренко, О.Костерін, В.Павлінчук, С.Пісарєв, І.Яхімович. Нам відомо один із яскравих фактів, пов'язаний з іменем відомого на той час дипломата, журналіста-міжнародника Олександра Бовіна, який брав участь в зустрічі найвищих радянських і чехословацьких представників у прикордонному містечку Чіерна-

над-Тисою, яка відбулася 28 липня - 1 серпня 1968 р. [2].

Під час зустрічі О.Бовін попередив свого приятеля із апарату ЦК КПЧ І.Синєка: "Через три тижні після зустрічі наші танки в Празі". Чехословацький комуніст не повірив словам радянського дипломата-журналіста. Згодом він скаже: "Тільки потім я зрозумів: Бовін розраховував, що інформація буде передана чехословацькому керівництву" [3].

Вранці 29 липня 1968 р. було заарештовано 30-ти річного москвича Анатолія Марченка за "порушення паспортного режиму". В дійсності А.Марченко в недалекому минулому політв'язень, автор книги "Мои показания", яка вийшла у самвидаві. Незадовго до арешту опустив в поштову скриньку "Відкритий лист" чехословацьким газетам такого змісту: "Я уважно слідкую за подіями в Чехословаччині (наскільки це можливо в нашій країні) і не можу спокійно і рівнодушно відноситися до тієї реакції, яку викликають ці події в нашій пресі. Протягом півроку ... газети намагаються дезінформувати громадську думку нашої країни і в той же час дезінформувати і світову громадську думку про відношення нашого народу до цих подій. Позицію партійного керівництва газети подають як позицію всього населення ... хоча наш народ сьогодні, як і півроку назад, нічого по суті не знає про справжню ситуацію в Чехословаччині".

21 серпня московський суд виніс вирок по справі А.Марченка - рік тюремного ув'язнення. Офіційні органи влади розраховували, що цей процес буде добрим уроком для інакодумців. Але і на цей раз вони прораховалися. Із "Хроніки поточних подій": "В ніч з 21 на 22 серпня 20-річний лєнінградець Богуславський поширював листівки:

"Вон Брежнева из Чехословакии!" Автора самвидаву тут же було заарештовано і засуджено до п'яти років суворого режиму. В цю ж ніч естонський студент на стіні кінотеатру в Тарту написав: "Чехи, ми - ваші браття!" При затриманні був жорстоко побитий [4].

Архівні документи, спогади учасників трагічних подій 1968 р. дають підставу на висновок, що не всі радянські люди направлені в Чехословаччину для "наведення порядку" змирилися з своїми функціональними обов'язками. Так, колишній кореспондент "Известий" Борис Орлов, відряджений спецкором в Прагу, відмовився писати репортажі про "інтернаціональну допомогу" країн ОВД чехословацькому народу в придушенні контрреволюції. 21 серпня у розмові з колегою, московським журналістом Валентином Гольцевим він заявив у Празі:

"По-моєму, головний удар направлений перш за все проти КПЧ, тих хто бажав здійснити програму дальшої демократизації. Арешт Дубчека, Черніка, депутатів Національних зборів, розгін редакції "Руде право", перехід партії в підпілля це підтверджує. Як комуніст з цим миритися не можу, вважаю своїм обов'язком терміново їхати в Москву і про все – інформувати ЦК" [5]. Журналіст, мабуть, не знав, що вся брудна акція була підготовлена з участю ЦК і добре продумана для чого вона проводиться.

Значний інтерес про ставлення радянських військовослужбовців до подій в Чехословаччині представляє інформація начальника політуправління Радянської Армії генерала Єпішева. В доповідній на адресу ЦК КПРС він змушений: був заради об'єктивності визнати, що "... мають місце поодинокі факти втрати політичної пильності з боку окремих солдат і офіцерів. Рядовий Ворфоломеев заявив серед односторонців: "Відслужили три роки, а тепер під кінець служби, як би не втратити голову". Старшина другої статті з підводної лодки Чорноморського флоту Сердюк після обговорення Заяви ТАРС прокоментував її слідуючим чином: "Як в казці виходить, нам щось несподобалось і війська ввели". Далі генерал констатував, що з боку окремих військовослужбовців і членів їх сімей висловлюються опасіння, як би не розпочалася нова світова війна [6].

Нові архівні документи із папок ЦК КПРС (інформації КДБ, Міністерства оборони, Міністерства громадського порядку, Московського міському партії та інші) досить яскраво відтворюють моральний стад радянського суспільства в момент окупації Чехословаччини військами п'яти країн - членами ОВД. Вони є свідченням протесту "шестидесятників", особливо інтелігенції, яка засудила політику брежнєвського керівництва. Згодом багато із них стали жертвами репресій, але їх непокірність, нехай на той час відома тільки офіційній владі, поширювала в громадсько-політичному житті

колишнього СРСР відчуття вини і сорому за грубе порушення суверенітету дружньої на той час нам Чехословаччини. Керівництво Кремля і особисто лідер ЦК КПРС Брежнєв усвідомлювали можливі наслідки окупації і з нетерпінням чекали повідомлення із "низів" про реакцію населення на події в Чехословаччині. Це був свого роду ритуал, який зобов'язував "низи" щоденно підтверджувати правильність зовнішньополітичного курсу КПРС і Радянського уряду, всенародну підтримку мудрих рішень Політбюро ЦК КПРС і особисто Леоніда Брежнєва.

21 серпня 1968 р. секретар Московського міського комітету КПРС В.Гришин першим надсилав в ЦК КПРС таємну "Інформацію про відгуки трудящих М.Москви у зв'язку із становищем в Чехословаччині". В документі зазначалося: "З метою ознайомлення трудящих із Заявою ТАРС вчора на промислових підприємствах і в організаціях ... проведено понад 9 тисяч зборів, на яких було присутніх понад 30 тис. робітників, інженерно-технічних працівників і службовців. Промовці на зборах заявили про повну підтримку зовнішньої і внутрішньої політики та практичних дій ЦК КПРС і радянського уряду...". Далі лідер московських комуністів констатує: "Разом з тим, в окремих науково-дослідних інститутах були виступи спрямовані проти заходів, які здійснює радянський уряд і уряди братніх країн. Так, в науководослідному Інституті автоматичних приладів кандидат технічних наук, старший науковий співробітник Андронов, безпартійний, заявив, що він не розуміє хто в Чехословаччині і від чийого імені просить допомогу від Радянського Союзу та інших країн і запропонував голосування за резолюцію загальних зборів працівників інституту відкласти до в'яснення обставин" [7].

В інформації В.Гришина наводилися конкретні факти про нездорові, а інколи прямо ворожі висловлювання окремих осіб в приватних розмовах. Так, зокрема, робітник кіностудії ім.Горького Назаряну в бесіді із колегами заявив: "Радянський уряд діє неправильно. На птахих нашої армії неможливо побудувати державну владу. Я проти насильства".

22 серпня 1968 р. В.Гришин повідомляє ЦК КПРС про реакцію москвичів на повідомлення ТАРС і матеріали газети "Правда" про становище в Чехословаччині. Як і в попередній інформації про масове схвалення практичних дій КПРС і Радянського уряду, він не замовчує і факти нездорових, на його думку висловлювань з боку інтелігенції. "... окремі особи, - наголошувалося в документі, - в основному представники інтелігенції, проявляють недорозуміння ситуації, яка склалася в Чехословаччині, і висловлюють незадоволення введенням військ на її територію. Так, співробітник Центральної дитячої бібліотеки, член групкому літераторів при видавництві "Советский писатель" Глоцер, безпартій-

ний, зробив заяву серед членів колективу "З розуму зійти!" Це фашизм!". Щоб недопустити в майбутньому поширення подібних заяв і висловлювань з боку окремих москвичів, В.Гришин інформував ЦК КПРС, що міськком партії спрямовує організаторську і політичну роботу таким чином, щоб вона проводилась не тільки в колективах, але й індивідуально з тими, хто не цілком розуміє заходів ЦК КПРС і Радянського уряду по наданню невідкладної допомоги Чехословаччині у боротьбі з контрреволюцією. До тих, хто не до кінця розумів ситуацію в Чехословаччині, вживалася не тільки "швидка ідеологічна допомога", їх звільнення з роботи, відправляли в психушки і колонії.

Багато конкретних фактів про моральний клімат в містах і селах СРСР в 1968 р. наводилося в таємній довідці міністра охорони громадського порядку Щелокова. Ось окремі з них: 22 серпня біля 17 год. в м.Луганську місцевий житель В.Беляев на вул.Леніна вигукував: "Геть радянських окупантів Чехословаччини!", "Геть КПРС!", "Свобода - Свобода!". Беляєва затримано. Розслідування веде УКДБ по Луганській області. 23 серпня о 9 год. в М.Чернігові на паркані будинку №8 по вул.Нахімова виявлено надписи: "Руки геть від Чехословаччини!", "Чехи самі повинні вирішувати свою долю!", "Хай живе демократія в Чехословаччині, геть диктатуру комуністів!" 24 серпня о 7 год. 15 хв. в М.Якутську на стіні будинку №22 по вул. Курашова невідомі особи з допомогою крейди написали лозунги:

"Ганьба партії комуністів - душителям свободи і демократії руських і чехословаків!" На тій же вулиці на стіні будинку №26 були лозунги: "Наші комуністи топчуть в крові чехословаків!", "Хай живе свобода і демократія!".

В наступній депеші ЦК КПРС Щелоков повідомляв керівництво партії і уряду про демонстрацію на Червоній площі і випадок, що стався 25 серпня о 12 год. в ліфтовому холлі головного корпусу Московського державного університету. В документі значиться, що в цей день випускник університету Карасев закликав студентів МДУ підписати звернення до Радянського уряду з вимогою про негайне виведення радянських військ із Чехословаччини. Карасєва було затримано і відправлено в психічну лікарню для обстеження. Міністр управління громадського порядку наводить ще ряд антидержавних проявів з боку радянських людей в знак протесту на окупацію Чехословаччини військами ОВД. Ось окремі з них: 25 серпня о 14 год. 15 хв. жителька присілку Беляєво-Богородське Сорокіна у своїй поштової скриньці виявила листівку, написану від руки, з текстом: "Руки геть від Чехословаччини! Громадяни СРСР, що поганого зробили вам чехи? Радянські війська незаконно вступили в ЧССР, їх не звали ні партія, ні уряд, ані народ, тільки групка анонімних приватних

осіб. Заарештовано законний уряд. Є жертви. Не дайте здійснитися несправедливості!". 25 серпня о 1 год. в м.Одесі на стінах будинків вулиць Леніна, Кірова, Воровського і Карла Маркса появились п'ять лозунгів: "Вон інтервентів із Чехословаччини". Цього ж дня о 8 год. в м. Красний Луч Луганської області на будинку міському Компартії України, палацу культури ім. Леніна, міській типографії і на пам'ятнику С.Кірову були наклеєні листівки: "Хай живе Дубчек!" [8]. 25 серпня 1968 р. о 12 годині дня семеро мужніх москвичів: лінгвіст Константин Бабіцький, філолог Лариса Богораз, робітник Володимир Дремлюга, поет Вадим Делоне, фізик Павло Літвінов, поет Наталія Горбанівоєва, студентка Тетяна Басєва, мистецтвознавець Віктор Файнберг появились на Червоній площі в Москві з транспарантами "Руки геть від Чехословаччини!", "Ганьба окупантам!". В архіві ЦК КПРС зберігся маловідомий лист Наталії Горбанівоєвої, адресований редакціям європейських газет. Посольство СРСР в Празі перехопило лист і відразу надіслало його в Москву. Наводимо окремі уривки з документу. "... майже з усіх сторін площі пролунав свист, до нас підбігли працівники держбезпеки в цивільному одязі: очікувався приїзд чехословацької делегації в Кремль. Правоохоронні органи бігли до нас з вигуками: "Всі вони жиди! Бийте антирадянські елементи!". Ми сиділи спокійно і не чинили опору. Вони вирвали із наших рук транспаранти. Віктору Файнбергу розбили до крові обличчя і вибили зуби. Павла Літвінова били по обличчю важкою дубинкою. У мене із рук вирвали чехословацький прапор і порвали його. Вони кричали на нас "Розходьтесь, подонки!", але ми продовжували сидіти. Через декілька хвилин під'їхали автомобілі. В них посадили всіх окрім мене. У мене був трьохмісячний син. Я сиділа на площі ще біля 10 хвилин, потім і мене забрали. В машині мене били... Ми щасливі, я і мої друзі, що зуміли взяти участь в цій демонстрації, хоча б на кілька хвилин зуміли продемонструвати, що не всі громадяни нашої держави погоджуються із насильством, яке проводиться від імені радянського народу. Ми сподіваємося, що чехословацький народ в думках про радянський народ не буде думати тільки про окупантів, але і про нас, ця віра надихає нас на відвагу і силу" [9].

11 вересня 1968 р. перед ЦК КПРС звітувався голова Ради у справах релігії при Раді Міністрів СРСР В.Куроедов. Свою інформацію він закінчив словами: "Нами приймаються також заходи до посилення роботи з духовенством, до присікання спроб окремих служителів культу в зв'язку з подіями в Чехословаччині поширювати серед віруючих нездорові настрої, злорадні вигадки буржуазної пропаганди" [10].

В ті трагічні дні чимало радянських людей звер-

тались безпосередньо в редакції газет і журналів, щоб висловити своє ставлення до подій в Чехословаччині. Вони, на жаль, не догадувались, що керівництво засобів масової інформації негайно повідомляло ЦК КПРС, а нерідко безпосередньо КДБ про авторів листів до редакцій, в яких проявлялася нелояльність щодо політики Кремля. Для прикладу наведемо "Літературну газету". Зберігся документ, підписаний головним редактором А. Чаковським, надісланий в ЦК КПРС: "Надсилаю з метою інформації листи ворожого характеру, отриманих "Літературной газетой" за період жовтень-листопад 1968 р.". До речі, редакція "Літературной газети" одержувала в жовтні-листопаді в середньому по 200 листів на день. Їх автори в переважній більшості висловлювали повну підтримку рішенням партії і уряду з усіх важливих питань політичного життя в країні, схвалювали зовнішньополітичний курс КПРС і Радянського уряду, в тому числі, й щодо Чехословаччини. Але в пошті редакції виявлялися листи, автори яких висловлювали незадоволення діяльністю Политбюро, засуджували окупацію Чехословаччини військами ОВД. Наводимо зміст окремих із них: "Дуже жаль, що газета (мається на увазі "Літературная газета" - *І.К.*) за прикладом "Правды" поширює домисли і брехню, захищає окупацію братньої країни і не повідомляє про реакцію світової (в тому числі комуністичної) громадської думки на цей ганебний крок..." (Анонімний лист із Риги). Ось ще один лист: "Ваш "Журналист" сильно і багато бреше в статті про Ганзелку... Ніякі зловісні наклепи не зітруть прекрасного враження про Ганзелку і Когоуте, як про чудових патріотів, про прекрасний талант письменників і благородних сердечних людей. І ніякі лозунги, ніяка агітація не допоможе, щоб чехи проявляли "дружні почуття" до агресорів і окупантів із Советов. Вас туди ніхто не кликав і нікому не потрібні ваші "дружні" почуття. Приведіть в порядок вашу убогу і брудну, відсталу країну... жодні наклепи вам не допоможуть, ми на боці чехів. Окупанти, геть з нашої землі!" (Київ, Пинтак та інші) [11]. Читач може догадуватися, що чекало нещасних авторів подібних листів, які довірялися любимим засобам масової інформації. Про їхню долю чітко усвідомлювали редактори газет, які регулярно доносили на них у відповідні репресивні органи.

Аналіз новоопублікованих таємних документів про події в Чехословаччині в 1968 р. засвідчує, що найбільш болоче реагували на них представники радянської творчої інтелігенції. Про це яскраво переконують доповідні записки Головного управління по охороні державних таємниць по пресі при Раді Міністрів СРСР (голови́т). Начальник управління П. Романов особо виділяє публікації, в яких фігурують імена Солженіцина, Сахарова, Капіци, Канто-

ровича, Аксенова, Ахмадуліної, Бродського, Вознесенського...

4 грудня 1968 р. заступник голови КДБ СРСР С. Цвигун інформував ЦК КПРС "про політично нездоровий настрій поета А. Маркова". Другий кадебіст СРСР за рангом повідомляв: "В зв'язку з подіями в Чехословаччині Марков висловив негативне ставлення до рішення про введення союзних військ на територію ЧССР. На своїй книзі "Берези світяться", надісланої знайомим в Харків (але яка помилково надійшла на другий адрес), Марков зробив слідуючу надпис: "Що стосується Чехословаччини, то вперше за тисячолітнє існування Русі мені соромно, що я руський!". На розширеному засіданні Секретаріату правління Московської письменницької організації позицію Маркова було рішуче засуджено: "... за політичне неправдиву і шкідливу надпис на книзі, яка дискредитує оборонні заходи Радянського уряду, А. Маркову - члену Спілки письменників оголошено сувору догану із занесенням до особової справи"[12]. Згаданий уже нами Головліт в ході чехословацьких подій 1968 р. особливу увагу приділяв аналізу зарубіжних публікацій, їх реакцію на окупацію території Чехословаччини п'ятьма країнами - учасниками блоку ОВД. Через кожні 10 днів в ЦК КПРС надсилали документи під назвою "Зведення за матеріалами зарубіжної літератури (результати контролю)". В ньому містилися спеціально підібрані і прокоментовані цитати із зарубіжних публікацій, які повинні були насторожувати ЦК КПРС і уряд, привертати їх увагу до антирадянських дій дисидентів, які перебували за кордоном і уважно слідували за політичним життям в СРСР. Ось декілька уривків із таємних повідомлень Головліту: "... американська газета "Інтернешил геральд трибюн" 2 вересня опублікувала статтю Г. Шварца "Вплив вторгнення в Чехословаччину на руських". Автор статті відмічає "На перший погляд складається враження, що вплив цієї події дорівнює нулю. Тільки жменька руських демонструвала на Червоній площі проти введення військ в Чехословаччину, та великий руський віолончеліст Мстислав Ростропович, під час виступу в Лондоні на другий день після вторгнення, виконав концерт Дворжака, а після залишив сцену із сльозами на очах". Разом з тим, заявляє автор, серед освічених і мислячих руських є мільйони людей, в більшій чи меншій ступені стурбованих тим, як їх країна обійшлася з Чехословаччиною".

Другий приклад. 29 вересня 1968 р. англійська газета "Санді таймс" опублікувала статтю Є. Євтушенко, в якій коротко коментується і наводиться текст телеграми автора керівництву партії і Радянського уряду, відправленої в Кремль 22 серпня. В ній введення союзних військ в ЧССР автор оцінює як "трагічну помилку" [13].

Таким чином, нові архівні таємні документи про

ого, Возне-

КДБ СРСР ітично не-
лугий кале-
зку з подія-
негативне
зних військ
ези святят-
яка помил-
зробив слі-
ваччини, то
ні соромно,
ні Секрета-
цької орга-
уджено: "...
пись на кни-
Радянського
енників ого-
до особової
т в ході че-
гу приділяв
ю на окупа-
країнами -
) днів в ЦК
"Зведення за
ультати кон-
) підібрані і
блікації, які
і уряд, при-
дисидентів,
ідкували за
ка уривків із
мериканська
вересня опу-
торгнення в
атті відмічає
ня, що вплив
нька руських
оти введення
уський віоло-
ас виступу в
ння, виконав
ену із сльоза-
р, серед осві-
ни людей, в
их тим, як їх

р. англійська
ала статтю
гься і наводи-
штву партії і
емль 22 серп-
в ЧССР автор

документи про

події в Чехословаччині 1968 року, які стали доступними для науковців, переконливо засвідчують, що оцінка "празької весни" і практичних дій Радянського Союзу і його сателітів з боку радянської громадськості була неоднозначна. В критичній ситуації нації (мова йде про СРСР - *І.К.*), його прогресивній інтелігенції, молоді, різним верствам населення вистачило здорового і реального усвідомлення істини, чим на ділі керуються вершители їх долі, діючи від їх імені.

З приводу чехословацьких подій 1968 р. пригадується один із чергових активів ідеологічних працівників Закарпаття, в роботі якого брав участь автор цих рядків. Перед учасниками форуму виступив колишній секретар обкому Компартії України з ідеології. Його промова нагадувала прокляття антихристам, а на цей раз вченим Ужгородського держуніверситету, творчій інтелігенції краю, яка, за словами головного ідеолога області, проявила незрозумілу індеферентність, виявилася не на висоті щодо класової оцінки чехословацьких подій, проявила відсутність політичної пильності щодо наших ідеологічних ворогів-диверсантів. До честі місцевих науковців, творчих працівників, вони в трагічні дні чехословацького народу проявили високу громадянську чесність, моральну і духовну силу волі. Жоден із них не

став на шлях зради своїм внутрішнім переконанням в правоті благородної справи чехів і словаків, не зрадив своєму рідному народу. Інтелігенція Закарпаття відкрито не засудила інтервенцію "старшого брата" сусідньої Чехословаччини, але й не підтримала, а тим більше не схвалила її. Тим самим вона підтвердила ще одну важливу істину, що політична пасивність не завжди є ознакою покірності. Агресивне воєнне вторгнення надовго залишило слід не тільки в чехословацькому суспільстві, яке було не в силах вибачити інтервенцію. Агресія залишила глибокий слід і в Радянському суспільстві, бо грубе втручання у внутрішні справи Чехословаччини погасило вогник надії на реформу тодішнього соціалізму, -вогник, який світився і в середині радянського суспільства. І, накінець, мусимо констатувати, що лозунг, висунутий у свій час чехословацьким сталіністом Клементом Готтвальдом "З Радянським Союзом на вічні часи і ніяк не інше!", після подій 1968 р. все більше перетворювався в пусту фразу. В свідомості переважної більшості чехів і словаків він ніяк не вкладався. І хоча у травні 1970 р. було укладено новий Договір про дружбу, взаємодопомогу і співробітництво між Радянським Союзом і Чехословаччиною, відновити в душах людей ідеї дружби вже було неможливо [14].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мильштейн Илья. Выйти на площадь // Огонек.-1990.-№13.-С.25.
2. Закарпатська правда.-1990.-8 серпня.
3. Известия.-1992.-18 июля.
4. К событиям в Чехословакии // Факты, документы, свидетельства прессы очевидцев.-М.,1968.-Вып.І.-С.32-33.
5. Орлов Б. Пражский дневник // Неделя.-1990.-№34.-С.7.
6. Известия.-1992.-19 августа.
7. Там же.
8. Там же.
9. К событиям в Чехословакии...-С.39.
10. Известия.-1992.-19 августа.
11. Там же.
12. Там же.
13. Там же.
14. Яковлев А. Чехословакия: положение в стране // Атлас.-1990.-№10.-С.11.

SUMMARY

Social opinion in the USSR on the events in CSR of 1968

I.Korol

On the basis of new archive data published in press the author tries to analyse the attitude of Soviet people to the events in Czechoslovakia in 1968, due to the introduction of the troops of 5 countries of Warsaw Treaty Organization on the territory of the country to suppress the revolutionary movement of the working people. Based on the analysis of new literature data the author arrives to the conclusion that social attitude in the USSR to the events of 1968 in Czecho-Slovakia war is not uniform.